

התייחסות אדם טבע ודין לביטול המס על כלים חד פעמיים

ארגון אדם טבע ודין מתנגד נחרצות לביטול המס על כלים חד פעמיים. המס האמור הוא מס הוגן, מידתי ויעיל. ביטול המס – המתיימר להוות הקלה בנטל על חלק מהציבור – הוא למעשה הטלת מס אחר – על כלל הציבור – אשר יישא בעלויות העקיפות של השימוש בכלים אלו. כך יוצא, שגם מי שאינו משתמש בכלים המזהמים, נושא בעלותם.

אין חולק כי השימוש בכלים חד פעמיים טומן בחובו רק השלכות שליליות ולכן ביטול המס – המעודד למעשה את צריכתם – הוא מעשה לא אחראי מכל בחינה שהיא.

השימוש בכלים חד פעמיים מהווה **איום משמעותי על הסביבה**, שכן מדובר במוצר שאחרי שימוש אחד הופך לפסולת. דווקא משום שמדובר בפסולת בעלת משקל קל, היא נוטה להתעופף ולהגיע לשטחים הפתוחים ולסביבה המימית. פסולת זו גם מתפרקת לחלקיקים תוך זמן קצר והופכת למיקרו פלסטיק הגורם נזק אדיר למערכות אקולוגיות, פוגע במגוון הביולוגי ומשפיע על שרשרת המזון. מיקרו פלסטיק מוצא עצמו גם בגוף בני האדם וקיימים מחקרים המצאו שרידים של פלסטיק אף בעוברים ובשיליות¹.

בנוסף, כלים חד פעמיים מעמיסים **עלות עודפת על משק הפסולת**. אין זה סוד כי ישראל מצויה במשבר פסולת; אתרי ההטמנה מגיעים לקצה הקיבולת שלהם והתוכנית האסטרטגית לטיפול בפסולת טרם הצליחה להניב הפחית בשיעור הפסולת. הפחתת פסולת היא המדרגה הגבוהה ביותר אליה צריך לשאוף על פי היררכיית הטיפול בפסולת, ואכן המיסוי על כלים חד פעמים הניב את התוצאה המקווה הזו. מנגד, ביטולו של המס הניב תוצאה הפוכה והחזיר את הצריכה לרמתה קודם הטלת המס. ברור, אם כן, שהטלת המס היא אפקטיבית ומסייעת בטיפול בפסולת עודפת ומיותרת. ביטול המס, מנגד, מעביר מסר הפוך לציבור: זהם כפי יכולתך.

השפעותיו החיוביות של המס באו לידי ביטוי גם בסקר שבוצע על ידי אדם טבע ודין וצלול בתקופה שבה חל המס, שאז נמדדה ירידה של 27% בכמות פסולת הכלים החד פעמיים בחופי הים. הדבר חסך את עלות הטיפול בפסולת הזו, הציל ממוות בעלי חיים הנחנקים מפסולת זו וחסך זיהום במיקרו פלסטיק בים ובסביבה הטבעית.

השימוש בכלי פלסטיק חד פעמיים הוא בעל השפעה שלילית חמורה על **בריאות הציבור**. שורה ארוכה של מחקרים מצביעים על הנזקים הבריאותיים הנגרמים משימוש בפלסטיק לרבות מומים במערכת הרבייה אצל גברים, ירידה בפוריות, התבגרות מינית מוקדמת, עליה בשכיחות סרטן הערמונית, עליה בהשמנה, גיל בלות מוקדם ועוד². ספק רב אם מי שעושה שימוש תדיר בכלים אלו מפנים את הפגיעה הבריאותית הגלומה בהם וכאן תפקידו של הרגולטור לשקף את העניין לציבור באמצעות הטלת מס שיפחית את צריכת המוצר. כך מקובל גם לגבי מוצרים מזיקים אחרים (סיגריות למשל) וכך גם ראוי לגבי מוצרים אלו.

המס על כלים חד פעמיים הוכח כיעיל בכל מובן שהוא: הוא גם הוביל לירידה דרסטית בשימוש (34%) וגם הניב לקופת המדינה הכנסות ישירות בסך של 378 מיליון שקלים. ויתור על הכנסה זו בעת שבה מוטלים מיסים רבים לממן את עלויות המלחמה הוא יותר מתמוה. ביטול המס כרוך בהפסד של הכנסות ישירות בסך 378 מיליון ₪ בשנה וזאת לפני שנלקחות בחשבון העלויות החיצוניות השליליות הכרוכים בייצורם, בצריכתם ובסילוקם.

בעבודה שנעשתה בארגון אדם טבע ודין נאמדו העלויות החיצוניות של הכלים החד פעמיים בשנה למשק כדלקמן³:

¹ [2024 Microplastics exposure: implications for human fertility, pregnancy and child health](#)
² [Human exposure to micro- and nanoplastic: biological effects and health consequences, 2023](#)
³ על פי נתוני סקר פסולת האחרונים שנעשו עבור משרד להגנת הסביבה על ידי KANTAR בשנת 2020

- עלות פליטות פחמן דו חמצני שנפלטת בעת ייצור, שינוע והטמנת הכלים החד פעמיים - כ-27 מיליון ₪ לשנה.
 - עלות פינוי וטיפול הפסולת של הכלים החד פעמיים - כ-155 מיליון ₪ לשנה.
 - עלות תוספת כלי האצירה שדרוש בעקבות נפח הפסולת של הכלים החד פעמיים - כ-5.2 מיליון ₪ לשנה.
 - עלות טיפול בפסולת שמגיעה לשטחים הפתוחים - כ-240 מיליון ₪ לשנה.
- חישוב העלויות החיצוניות מפורט בנספח 1 המצורף⁴.

על אף שהמהלך של ביטול המס על כלים חד פעמיים ועל שתיה ממותקת משווק לציבור כהתחשבות בשכבות חלשות, בפועל מדובר במהלך שפוגע דווקא בשכבות החלשות באוכלוסייה. זאת מפני שבשכבות אלו השימוש בכלים חד פעמיים נפוץ יותר וממילא בהעדר הפנמה של עלות השימוש, השימוש יימשך ואף יגבר ואיתו הפגיעות הבריאותיות והכלכליות; רק לשם ההמחשה, משפחה המשתמשת בכלים חד פעמיים באופן תדיר מוציאה כ-180 ש"ח בחודש על כלים אלו ובמצטבר כ-2,000 ש"ח בשנה. סכום זה יכול להיחסך בקלות.

סיכומו של דבר, המס לצמצום צריכת הכלים החד פעמיים הוכח כמס שמגלם שורה של הצלחות: ירידה של כ-34% בצריכה, הכנסות ישירות של 378 שקלים למדינה, חסכון עקיף של 141 מיליון שקלים בעלויות נוספות למשק וצמצום הפגיעה המתמשכת בסביבה, בבריאות ובמשק הפסולת. בנסיבות אלו, ביטול המס נעדר כל היגיון.

⁴ מעבר לכך, ישנן עלויות נוספות שיש קושי מתודולוגי לאומדן כמו פגיעה בבריאות, פגיעה בתיירות, בדייג ובים.

נספח 1 :

החישוב מבוסס על פי נתוני סקר פסולת האחרונים שנעשו עבור משרד להגנת הסביבה בשנת 2020 שעל פיו כ- 68,000 טון כלים חד פעמיים נמכרים בשנה

א. עלות פליטות פחמן דו חמצני שנפלטת בעת ייצור הכלים החד פעמיים

מתודולוגיה ונתונים : ק"ג אחד של פוליסטרן – החומר ממנו עשויים רוב הכלים החד פעמיים, אחראי לכ-2 ק"ג של גזי חממה⁵ (מדובר על גזי החממה הנפלטים בתהליך היצור, השינוע וההובלה להטמנה)

המשמעות של נתון זה היא ש- 68,000 טון כלים חד פעמיים מהווים כ- 136,000 טון גזי חממה. עלות של פליטת טון פחמן לאטמוספירה, על פי הספר הירוק של משרד להגנת הסביבה, היא 199 ₪.

חישוב : העלות של 136,000 טון גזי חממה הנפלטים בשל השימוש בכלים החד פעמיים בישראל היא כ- 27 מיליון ₪.

ב. עלות פינוי וטיפול הפסולת של הכלים החד פעמיים

מתודולוגיה ונתונים : כלים חד פעמיים בפח שוקלים פי 4 מאשר כלים חד פעמיים במדף⁶.

עלות הטיפול בטון פסולת בישראל בממוצע הינה כ- 640 ₪ לטון⁷.

חישוב : לפיכך, עלויות הטיפול בפסולת הכלים החד פעמיים היא של כ- 174 מיליון ₪. אך כמו שיוצג להלן בסעיף ד- הוצאנו מחישוב זה את הפסולת שמגיעה לשטחים הפתוחים לכן עלויות הטיפול בפסולת הן כ- 155 לטון

ג. עלות תוספת כלי האצירה שדרוש בעקבות נפח הפסולת של הכלים החד פעמיים

מתודולוגיה ונתונים :

כלים חד פעמיים בפח שוקלים פי 4 מאשר כלים חד פעמיים במדף⁸. יחס משקל נפח של פסולת הכלים החד פעמיים היא ש- 1 ק"ג של פסולת כלים חד פעמיים מהווים נפח של כ- 26 ליטר⁹. המשמעות היא שמשקל של 272,000 טון פסולת כלים חד פעמיים מהווה נפח פסולת כולל של 7 מיליארד ליטר. כמות זו מהווה כ- 10% מנפח הפסולת המוניציפאלית בישראל, ולכן גם כ- 10% מעלויות אחזקת כלי האצירה בישראל. עלות של פח 360 ליטר היא 280 ₪¹⁰. מניסיונו יש להחליף פח פעם בשבע עד עשר שנים.

⁵ [Plastic Carbon Footprint: Official Emissions Numbers + Calculator 2023](#)

⁶ על סמך סקרי פסולת - הסיבה היא הדבקות השמנים, נוזלים ושאריות מזון לכלים אלו.

⁷ [סך הכול עלות יצירה ממוצעת לטיפול בפסולת](#) על פי אסטרטגיה למשק פסולת בר קיימא 2021-2030

⁸ על סמך סקרי פסולת - הסיבה היא הדבקות השמנים, נוזלים ושאריות מזון לכלים אלו.

⁹ על סמך סקרי פסולת

¹⁰ [נוהל רכישת עגלות אשפה והחלפתם](#)

חישוב: לצורך החישוב נבדוק עלות החלפת כלי האצירה הללו פעם ב- 10 שנים. נפח האשפה הוא 7) מיליארד ליטר) דורש כ- 190,000 כלי אצירה בנפח של 360 ליטר (לפי שני פינויים בשבוע לאורך שנה). עלות החלפת מספר זה של כלי אצירה לפי מחיר של 280 ₪. לכן, עלות כלי האצירה לשנה היא 5.2 מיליון ₪.

ד. עלות טיפול בפסולת שמגיעה לשטחים הפתוחים

מתודולוגיה ונתונים: כלים חד פעמיים בפח שוקלים פי 4 מאשר כלים חד פעמיים במדף¹¹. לפי מחקר באנגליה כ- 11.6% מהפסולת המוניציפאלית מגיעה לשטחים הפתוחים¹². היות וישראל היא מדינה נקיה לפחות כמו בריטניה ניקח את הנתון הזה כעובדה גם עבור ישראל. כך שמתוך 272,000 טון פסולת של כלים חד פעמיים 11%, זולגים לשטחים הפתוחים כלומר כ- 30,000 טון פסולת כלים חד"פ.

חישוב: כאשר הפסולת נמצאת מפוזרת בשטח הפתוח עלות האיסוף שלה כבר מזנקת ל- 8,000 ₪ לטון¹³. כך שעלות הכלים החד פעמיים המפוזרים בשטחים הפתוחים הנה כ- 240 מיליון ₪.

¹¹ על סמך סקרי פסולת - הסיבה היא הדבקות השמנים, נוזלים ושאריות מזון לכלים אלו.

¹² [UK statistics on waste](http://www.ukstatistics.gov.uk)

¹³ על סמך עלויות מבצעי ניקיון